

Володимир ГАЛИК
(Дрогобич, Україна)

ВІЙСЬКОВЕ ВИХОВАННЯ ТА САМООБОРОНА ЯК ЧИННИКИ НАЦІОНАЛЬНОГО САМОЗБЕРЕЖЕННЯ В ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІЙ СПАДЩИНІ ІВАНА ФРАНКА

Сьогодні Україна переживає екзистенційну боротьбу, де на перший план виходить питання національного виживання. У цьому контексті погляди Івана Франка на військову справу та самооборону відкривають можливість переосмислити український спротив не лише як суто мілітарну дію, а як частину глибокої інтелектуальної та культурної традиції. Сучасні реалії вимагають нагадати, що ідея *«збройного народу»* та готовності до самозахисту була актуальною ще понад століття тому й формувалася завдяки українським інтелектуалам. Іван Франко розглядав право на самооборону як природний обов'язок кожної нації, яка прагне свободи. Особливо важливою є його думка про необхідність поєднання фізичної підготовки та військової дисципліни із високою національною свідомістю. Ця ідея знаходить відгук у сучасних програмах національно-патріотичного виховання молоді.

Не менш значущим є той факт, що тривалий час образ І. Франка у радянській пропаганді був обмежений низкою стереотипів, як ось *«каменярь-соціаліст»*. Акцент на Франковому ставленні до мілітарного чинника сприяє відновленню цілісного портрета мислителя-державника, який усвідомлював значення сили у міжнародній політиці. І. Франко також досліджував механізми, що допомагають нації не втратити духу під час криз і випробувань. Його інтелектуальна спадщина пропонує низку ідей для організації опору та збереження національної ідентичності за умов агресії. Ключова думка І. Франка про те, що доля народу залежить насамперед від його здатності до самоорганізації та самозахисту, слугує важливим уроком для сучасної України у її відносинах зі світом.

Світоглядні засади національного самозбереження у творчій спадщині Івана Франка спираються на ідею формування нації, що вирізняється свідомістю, освіченістю та духовною зрілістю, здатної до ефективного державотворення. Його концепція акцентує на

необхідності поєднання національного визволення із принципами соціальної справедливості та економічної незалежності. І. Франко трактував національну ідею не лише як фольклорно-культурне явище (зокрема, мову чи народну творчість), а насамперед як політичну волю, економічну автономію та здатність до утвердження власної державності.

Особливе місце у творчості великого українця (зокрема, в поемі «*Мойсей*») [7] займає розгляд ролі культури як засобу формування ідентичності нації. Він наголошував на необхідності духовного очищення, підвищення національної свідомості індивіда та колективної відповідальності. Етичний вимір його ідей включає такі базові цінності, як праця, честь і любов, які І. Франко розглядав як фундаментальні передумови існування і розвитку нації. Вагомою складовою творчості І. Франка є орієнтація на синтез європейських філософських ідей із українським національним контекстом. Вчений підкреслював, що шлях до самовизволення народу повинен лежати через освіту та активну участь кожної окремої особистості у суспільному житті. Особливо це проявляється в його збірці «*З вершин і низин*» [5], де звучить заклик до глибокого самоусвідомлення, самовдосконалення та невтомної боротьби за права свого народу [1].

Таким чином, літературний спадок Івана Франка відображає поступовий перехід від пошуку існуючих ідеологічних моделей до побудови унікальної національної концепції. Ця концепція міцно спирається на інтелектуальний і духовний розвиток українського суспільства, акцентуючи його спроможність до самостійного й гармонійного існування в системі загальносвітових культурно-цивілізаційних координат.

Іван Франко розглядав патріотичне виховання не лише як вияв емоційного почуття, але й як ключовий елемент у процесі формування оборонної свідомості, відповідальної громадянської позиції та фізичного загартування українського народу. На його думку, патріотичне виховання є важливим інструментом, який сприяє формуванню у нації нових форм та проявів емоцій, раніше їй не властивих, чим забезпечується зміцнення національної ідентичності. І. Франко розглядав патріотизм не як просто сентиментальність, а як моральний обов'язок, що передбачає активну любов до власного народу та готовність до дії [2; 15].

У його концепції виховання акцентувалася необхідність розвитку сильного характеру, здатності до боротьби та готовності захищати рідну землю. Ці ідеї можна розглядати як близькі сучасним підходам до військово-патріотичного виховання [11; 15].

І. Франко також наголошував на важливості відродження національної культури, народних традицій і звичаїв як основи єдності українського народу, що сприяє зміцненню його соціальних і духовних засад. Загалом, у Франковому баченні ґартування української нації здійснюється через синтез усвідомленого патріотизму та готовності до активного захисту своєї Батьківщини, що залишається актуальним і сьогодні в контексті принципів військово-патріотичного виховання [4, 6-7].

Важливе місце посідають погляди Івана Франка на самооборону бездержавного народу, яку він бачив як багатогранний процес, що виходить далеко за межі суто фізичного опору. Він трактував її як комплексну стратегію виживання, основу якої становили національна свідомість, культурне самоствердження та активна політична боротьба.

Як один із ключових ідеологів української нації, І. Франко розглядав захист народних прав в умовах відсутності державності як невід'ємну складову боротьби з *«тяжким ярмом»* тогочасного існування та закликав до дій [5]. На його думку, процес перетворення етнічної маси в націю необхідно було починати з освіти і культури, адже самооборона зароджується в усвідомленні своєї національної приналежності та відмові від пасивності [3].

У своїй творчості І. Франко наголошував, що патріотизм не можна зводити до сентиментів; це має бути щоденна боротьба, зосереджена на відстоюванні власних прав. Він акцентував на важливості не лише культурного й ідеологічного протистояння, а й економічної участі, оскільки саме такі зусилля здатні захистити народ від асиміляції та експлуатації. На переконання І. Франка, навіть у найскладніших умовах переслідувань народ має боротися за свою «спасенну Правду», а плекання мови, історії та інтелектуальної спадщини є не менш важливими за фізичний захист. Ці складові формують незламний дух народу, який залишається стійким перед будь-якими викликами. Отже, І. Франко розглядав самооборону як динамічний та систематичний процес. Це внутрішнє зміцнення через освіту, розвиток економіки та культури поєднується з зовнішньою боротьбою за політичні права. Завдяки

такій багатогранній стратегії народ може не лише зберегти свою національну ідентичність, а й створити міцний фундамент для побудови власної держави [2; 3; 5; 15].

Творчість Івана Франка має ключове значення для формування сучасної системи національного опору в Україні, оскільки його ідеї визначають інтелектуальні, моральні та державотворчі засади, які необхідні для протистояння зовнішнім загрозам. Задумані понад століття тому, в період зламу ХІХ – ХХ століть, вони набули особливої актуальності у контексті консолідації українського суспільства в умовах повномасштабної війни.

У своїй праці *«Поza межами можливого»* І. Франко ґрунтовно аргументував, що національна ідея полягає не лише в розвитку культури, але й у забезпеченні самостійного політичного життя народу. Це прямий заклик до створення незалежної держави як головної гарантії існування нації [10]. При цьому він виступав проти формального патріотизму, наголошуючи на важливості свідомого і дієвого підходу до боротьби за національну справу. Франко передбачив загрозу, яку несе російська доктрина «нероздільності [р]осії», яка приховується за привабливими гаслами, але має на меті руйнування і експлуатацію залежних територій [8; 9].

У повісті *«Захар Беркут»* І. Франко прославляє відвагу, патріотизм і єдність громади перед лицем зовнішньої загрози, підкреслюючи, що справжня сила народу полягає у солідарності та здатності до самооборони [6].

І. Франко також виступав за те, щоб інтелігенція взяла на себе відповідальність за перетворення пасивних *«несвідомих мас»* на сильну політичну спільноту, об'єднану спільними інтересами та прагненням до власної державності. Його спадщина обґрунтовує модернізацію України за європейськими стандартами, рішуче відкидаючи імперську ідеологію «руського мира». Для Івана Франка патріотизм був не емоційним переживанням, а свідомою і важкою працею задля досягнення національного прогресу. Його ідеї соборності, незалежності та духовної стійкості стали міцним фундаментом для сучасних концепцій інформаційної та духовної безпеки України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бакланова Н. «Культура ідентичності» у творчості Івана Франка. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, 2022. (203).

URL: С. 35–38. <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2022-1-203-35-38>.

2. Вертій О. Іван Франко і національне самоусвідомлення українців. *Українське літературознавство*. 2011. Випуск 74. С. 27–59. URL: http://institutes.lnu.edu.ua/franko/wp-content/uploads/sites/7/ukr-literaturoznastvo/74_2011/74_2011_o.vertiy.pdf.

3. Іванишин П. Національна ідея для України. Національна? *НІЦ ім. Д. Донцова*. URL: <https://dontsov-nic.com.ua/natsionalna-ideya-dlya-ukrajiny-natsionalna/#:~:text=>.

4. Полюга Л. «І підеш ти в мандрівку століть з мого духа печаттю» (Іван Франко про джерела збагачення національної мови, культури, духовності). *Іван Франко: дух, наука, думка, воля: Матеріали Міжнародного наукового конгресу, присвяченого 150-річчю від дня народження Івана Франка (Львів, 27 вересня – 1 жовтня 2006 р.)*. Львів: Видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2010. Т. 2. С. 5–11.

5. Франко І. З вершин і низин: збірник поезій. Друге, доповнене виданє. Накладом Ольги Франко. Львів: З друк. НТШ під зарядом К. Беднарського, 1893. 251 с.

6. Франко І. Захар Беркут. Образ громадського життя Карпатської Русі в XIII віці. *Франко І. Зібр. твор. у 50 т.* К.: Наукова думка, 1978. Т. 16. С. 7-154.

7. Франко І. Мойсей. Львів: накладом Українсько-руської видавничої спілки, із «Загальної друкарні», 1913 р. 63 с. Літературно-наукова бібліотека. Ч. 154.

8. Франко І. Подуви весни в Росії. *Франко І. Вибрані твори у 3-х томах*. Т. 3. Літературознавство і публіцистика. Дрогобич: Коло, 2004. С. 541–567.

9. Франко І. Подуви весни в Росії. *Франко І. Зібр. твор. у 50 т.* К.: Наукова думка, 1986. Т. 45. С. 349–376.

10. Франко І. Поза межами можливого. *Франко І. Зібр. твор. у 50 т.* К.: Наукова думка, 1986. Т. 45. С. 276–285.

11. Франко І. Рутенці. Типи галицьких русинів із 60-тих та 70-тих рр. мин. в. Львів: Загальна друкарня, 1913. 42 с.

12. Франко І. Що таке поступ? *Франко І. Зібр. твор. у 50 т.* К.: Наукова думка, 1986. Т. 45. С. 300–348.

13.Ярема М. Патріотизм – сентимент чи обов'язок? URL: <https://ukr-parafia-roma.it/uk/nascosto-49/546-patriotyzm-sentyment-chy-oboviazok.html#:~:text=...>

14.Яценко Г. Концепт «патріотизм» у публіцистиці Івана Франка. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. Том 30 (69) № 2. Ч. 2. 2019. С. 135–139. URL: https://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2019/2_2019/part_2/28.pdf.

15.Яценко Г. Публіцистика Івана Франка: навч. посібник / Галина Яценко, Андрій Яценко. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2017. 248 с. URL: <https://journ.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/04/Publitsystyka-Ivana-Franka.pdf>.